



Landsbygds- och infrastrukturdepartementet
Enheten för jordbruk och livsmedelsföretagande

Minnesanteckningar från sakrådet den 1 oktober 2025

Fråga 1: Vilka åtgärder skulle ni vilja se i det svenska startpaketet för unga?

Enligt förslaget ska medlemsstaterna sätta samman ett startpaket med olika åtgärder riktade mot unga jordbrukare utifrån de behov som identifierats i den nationella strategin för generationsskifte (se fråga 2).

De flesta deltagare var överens om att det behövs åtgärder för kapitalförsörjning, till exempel statliga startlån och kreditgarantier, etableringsstöd, investeringsstöd samt förenkling och digitalisering i stödprocessen. Det framfördes även att alla lån behöver ha bra och smidiga villkor med amorteringsfrihet, garantier och även förskottsutbetalningar. Det behövs banker som vill satsa på, och underlätta, generationsskiften. Någon lyfte behovet av riskkapital eller en garantifond som kan gå in med pengar. Ett annat förslag var att ha ett paket med olika stöd som kan anpassas efter storleken på företaget och i takt med att företaget utvecklas. Ytterligare förslag var att behålla nuvarande modell med startstöd och högre gårds- och investeringsstöd för unga.

Även vikten av att säkerställa att stödmöjligheterna är lika lyftes. Handläggningen ska ske på samma sätt över hela landet och stöden fördelas på ett bra sätt mellan länen så att alla som uppfyller villkoren kan få stöd, vilket kan kräva en ökad budget. Ett annat förslag var att utöka stödmöjligheterna för deltidjordbrukare. Ytterligare en ekonomisk åtgärd som lyftes var att införa generationsskifteskonto eller jordbrukskonto, vilket skulle kunna skapas med skogskontot som förlaga.

Ändrad skattelagstiftning för arvsskiften, ökad tillgång till mark och satsningar på den som lämnar över sin gård och/eller drift framhålls som incitament för att bättre möjliggöra ägarskiften både inom och utom familj och släkt. Det fanns också förslag på vad som behöver tas bort eller ändras för att möjliggöra generationsskifte, såsom att ta bort gårdsstödet, alternativt utforma inkomststödet så att det inte kapitaliseras i höjda markvärden och arrendepreiser.

När det gäller det grundläggande inkomststödet lyftes förslaget om ett obligatoriskt takbelopp och degressivitet som ett potentiellt problem och något som kommer slå mot unga jordbrukare som vill starta upp en större verksamhet.

Några deltagare betonade även att stöd i ett startpaket inte enbart bör erbjudas unga utan även nystartare i högre ålder då alla ska känna sig välkomna in i sektorn. Vissa deltagare framhöll också vikten av insatser och hjälp tidigare i processen, innan företagsstarten sker.

Satsningar på ny teknik liksom rådgivning, mentorskap och kompetensutveckling var något flera nämnde, samt vikten av bra levnadsvillkor på landsbygden, med utökade möjligheter till utbildning för arbete i jordbrukssektorn både på gymnasial och eftergymnasial nivå. En välfungerande avbytjänst var även det ett återkommande förslag.

Två frågor delade deltagarna; dels om det skulle vara ett engångsstöd eller ett fortlöpande stöd, dels om det skulle vara möjligt med inkomststöd som är baserat på djurenhet eller baserat på areal.

Fråga 2: Vad skulle ni vilja se i den svenska strategin för generationsskifte?

Enligt förslaget ska medlemsstaterna i sin nationella och regionala partnerskapsplan fastställa en strategi för generationsskifte inom jordbruket för att öka effektiviteten och samstämmigheten i insatser som riktar sig till unga jordbrukare.

Lönsamhet och enklare regler nämndes av majoriteten som de två viktigaste incitamenten för att få fler att vilja arbeta i sektorn. Flera deltagare betonade ekonomiska åtgärder och satsningar som jordbrukskonto, generationsväxlingskonto, ökat investeringsstöd, kreditgarantier till normal

ränta, amorteringsfrihet, skattelättnader och skatteregler som underlättar generationsskifte/överlåtelse. Möjlighet att få stöd för att lösa ut andra syskon vid ett övertagande inom familjen nämndes också. Ett förslag var ett ”Driva-på-paket” i strategin med fokus på affärsutveckling och kapitalförsörjning. Ett antal deltagare lyfte även att dagens lantbrukare framför allt driver företag och har behov av, samt bör få bättre möjlighet till, utbildning och fortbildning i företagande.

Flertalet av deltagarna framhöll behovet av långsiktig satsning på utbildning, både inom företagande och med mer praktisk inriktning, på såväl gymnasial- som eftergymnasialnivå. Snabbkurser och kortare utbildningar riktade mot branschen föreslogs men även kurser för generationsskiften, både inom och utom familjen var något som fortsatt ansågs behövas. En kontaktförmedling för att hjälpa de som vill lämna/ta över en gård och som saknar någon att skifta med lyftes också.

Satsningar på att skapa bra och hållbara levnadsvillkor på landsbygden, stöd till landsbygdsutveckling och god samhällsservice för alla generationer, med skola, vård och omsorg lyftes, liksom en välfungerande avbyttjänst. Satsningar på arbetsrätt och arbetsmiljöarbete nämndes också. Mentorskap och (statlig) rådgivning både för den som tar över gården och för de som lämnar över, samt åtgärder för att underlätta för de som lämnar fastighet och/eller drift. Flera deltagare uppmuntrade satsningar på att underlätta ett tidigare skifte, genom succesivt övertagande på olika sätt, exempelvis genom att arrendera mark. Det framfördes att det måste finnas ekonomiska möjligheter att lämna över. Att ha en åldersgräns för att söka stöd för övertagande motsatte sig några deltagare, som menade att alla ska ges möjlighet att ta sig in i branschen.

Ytterligare frågor som lyftes var krav på aktivt brukande av jorden, minskat inkomststöd, att verka för mångfald och att ge riktat stöd för att ta över mindre gårdar, vilket bedömdes vara en lättare väg in i branschen. Avbytarsystem ansågs av vissa vara särskilt viktigt för de yngre företagarna.

Att inte ge möjlighet till stöd efter pension lyftes av en deltagare som ett sätt att få lantbrukarna att lämna över när de går i pension.

Fråga 3: Kan andra insatser än inkomststöd ge större utväxling för lönsamhet och konkurrenskraft? Vilka fördelar/nackdelar finns det med att omfördela medel från inkomststöden till sådana andra åtgärder (t.ex. produktionskopplade stöd eller miljöersättningar)?

Inom CAP finns ett antal åtgärder och verktyg som medlemsstaterna kan använda för att stödja insatser som ska bidra till ökad konkurrenskraft och lönsamhet där inkomststödet är ett exempel. Frågan handlade om det finns andra insatser än inkomststöd ge större utväxling för lönsamhet och konkurrenskraft samt om vilka fördelar och/eller nackdelar deltagarna såg med att omfördela medel från inkomststöden till andra åtgärder.

Ett ökat fokus på hela kedjan och krav på aktivitet och produktion för att få stöd var de vanligaste synpunkterna, liksom att insatserna som görs ska stärka lönsamhet och konkurrenskraft, i hela landet. I övrigt skiljde sig svaren åt och många åtgärder lyftes fram som viktiga.

Flera deltagare lyfte att det är viktigt att komma bort från stödberoendet och att fokus bör ligga på andra åtgärder än direkta stöd. Tillgång till kapital ansågs som viktigt, finansieringsmodeller/lösningar såsom kreditgarantier, skogskonton, jordbrukskonto, skattelättnader och regelförenkling. Även inkomstförsäkring och skördeskadeförsäkring lyftes som alternativ till stöd.

Några deltagare ville se att inkomststödet låg kvar på den nivå ligger på idag då det är förutsägbart och enkelt samt, säkerställer lantbrukarnas ekonomi och ger en grundläggande trygghet.

Något som framhölls av flera deltagare var vikten av att koppla ihop miljö och produktion, och föra samman åtgärder för lönsamhet och miljö genom fler miljöersättningar och åtgärder som bidrar till en hållbar och lönsam livsmedelsproduktion. Andra förslag på miljöstöd/ersättningar var incitamentsbaserade stöd, stöd till kalkning och dikning, stöd till klimatanpassningar och riskhantering, omställningsstöd likt den danska modellen, regionala ersättningar för ekologisk produktion likt i Italien. På samma tema kopplade några deltagare även ihop miljöstöd och stöd till djurvälstånd, och betonade att det är viktigt att utveckla befintliga stöd så att EU inte backar inom de områdena. Stöd till djurvälstånd nämndes av flera, och att djurersättningar ska vara mer än kostnadsersättningar. De produktionskopplade stöden kopplades även till djurvälstånd genom förslag om ökat produktionskopplat stöd som gör att djur kan vara ute på bete på naturbetesmarker. Till det hörde förslaget att koppla betesersättningar till antalet djur.

Ett antal av deltagarna lyfte att produktionskopplade stöd borde öka, men till vad delade de svarande och riktade stöd föreslogs till; nötköttsproduktion, dikor, ett utökat antal djurslag. Någon föreslog att man skulle ha Norrlandsstödet som riktlinje.

Några kritiska röster betonade dock att det finns svårigheter med kopplade stöd, som att de kan leda till snedvridningar på marknaden och att det därför är viktigt att se till hela EU och följa marknaden och konsumenternas val.

Att det nya förslaget måste gynna teknikutveckling framhölls också, genom att främja innovation för lönsamhetshöjande verktyg, satsningar på dataanalys och digitala kunskapsplattformar, stöd till energieffektivisering m.m. Även stöd till insatser för arbetsmiljöarbetet, avbyttjänst, utvecklad rådgivning och kompetensutveckling gavs som exempel på stöd som indirekt kan bidra till ökat välmående och därigenom gagna produktionen.

Det framfördes också exempel på stöd som inte har, eller kommer fungera såsom den föreslagna utformningen av det degressiva arealbaserade inkomststödet som finns i förslaget och investeringsstödet.

Investeringsstödet fick dock även stöd, om det är enkla och generösa villkor som gynnar företagen, bidra till aktivt brukande och ökar produktiviteten.

Fråga 4: Hur bör inkomststödet differentieras?

Enligt förslaget ska det arealbaserade inkomststödet tydligare riktas mot de som har en aktiv produktion och bidrar till livsmedelsförsörjningen. Stödet ska samtidigt vara differentierat mellan områden eller olika grupper av jordbrukare för att riktas mot de med störst behov. Fråga 4 handlade om hur inkomststödet bör differentieras.

Det fanns hos vissa deltagare en positiv inställning till den föreslagna utformningen med ett stegvis neddraget arealbaserat inkomststöd (degressivitet) och ett obligatoriskt stödtak då det skulle kunna innebära ökade möjligheter att rikta stödet till de med störst behov, samt frigöra budget till andra åtgärder. Man såg fördelar med att stödet differentieras för att motverka strukturomvandling, gynna småbrukare och stödja andra grupper i behov och på så sätt upprätthålla produktionen i hela landet

Andra deltagare ansåg att stöden bör differentieras så lite som möjligt, för att inte bestraffa rationella/förnyande företag, och såg att den föreslagna

utformningen tar bort incitament till företagande, särskilt inom större företag. Många var även kritiska till den föreslagna utformningen av degressivitet och taket då det skulle kunna ge tröskeeffekter, komplicerade regler och fungera dåligt i en svensk kontext. Det fanns oro för att olika former av takbelopp och differentiering kan leda till omotiverade hinder för unga jordbrukare i expansionsfas.

Flera lyfte att de vill se en flytt från generella inkomststöd till mer riktade stöd, med fokus på miljö, klimatsatser, investeringar i teknik, energieffektivitet och resursutnyttjande (t.ex. vattenhushållning, rådgivning, digitalisering). Analysen och utformningen måste dock vara robust så att verkliga miljönyttor säkras.

Majoriteten lyfte att stödet i första hand bör riktas till aktiva producenter oavsett ålder eller produktionstyp. I sammanhanget lyftes att det bör finnas ett ändrat aktivitetskrav så att stöd leder till att brukare går från inaktiva till aktiva. Inaktivitet är problematiskt då det leder till inlåsnings av mark och att stödet bör riktas till gårdar som har potential att växa. Vissa var/är kritiska till att särskilt stödja unga (eller andra grupper), då det anses riskera att verka diskriminerande och svärmotiverat utifrån ett konkurrensperspektiv. Andra såg ett behov av särskilda stödsatser för unga i syfte att underlätta generationsväxlingen.

Fråga 5: Vilka fördelar/nackdelar ser du med att göra om något stöd för miljö och klimat i nuvarande CAP till ett nationellt stöd?

Vid ingången av innevarande genomförande av den strategiska planen 2023-2027 beslutades att vissa åtgärder inte längre skulle finansieras via CAP, utan av någon form av nationellt stöd. Miljökomplexet i den strategiska planen är fortfarande stort och komplext, varför det skulle kunna finnas skäl för att flytta ut ytterligare några stöd ur CAP, som skulle kunna fungera bättre i ett nationellt ersättningsystem.

Drygt hälften av deltagarna såg vissa fördelar med nationella stöd framför stöd i CAP. En majoritet av dessa med hänvisning till att det blir mer flexibelt och anpassat till nationella förhållanden, medan de andra hänvisade till att det förhoppningsvis ger kortare beslutsvägar, enklare regelverk och uppföljning. Många av de förslag som följde lyfte fram möjligheten till omfördelning och därmed högre träffsäkerhet, regional anpassning, spill

over-effekter på annan nationell politik samt riktade stöd till specifika utmaningar som skäl.

En aspekt var att nationella stöd skulle kunna bidra till ökade investeringar och att det är viktigt med dialog med branschen i utformningen av ev. nya nationella stöd. En annan var att det kan vara positivt med lite friare uppföljning och kontroller och därmed minskad risk för sanktioner, men någon påpekade även att det är viktigt att kraven på kontroll fortsatt finns med. Flera deltagare betonade även behovet av ökad finansiering och att stöden behöver kunna räcka till, och vara tillgängliga för många.

Mer specifika synpunkter om stöd i allmänhet var även:

- att utforma ett tydligt ekostöd som säkerställer att de som använder stödet får betalt för miljöfördelarna.
- Betesersättning och stöd till vallodling.
- Stöd till biogas och fossilfria drivmedel liksom minskad metanavgång i fodertillsatser.
- Stöd till rådgivning.
- Resultat- och värdebaserade stöd.
- Tydlig koppling till miljömålen och regionala behov såsom stöd till skogslandskap, renbete och skog.

De deltagare som helt eller delvis var negativa till förslaget menade att det antingen ger mindre förutsägbarhet när det gäller budget eller skapar oförutsägbarhet och ojämna konkurrensvillkor mellan EU-länderna samt att nationella regler skulle kunna stå i vägen för stöd. Flera förordade att lokala anpassningar kan göras men menade att globala problem inte kan lösas med lokalt anpassade stöd. En farhåga var att samordningen inom EU skulle minska, där gemensamma insatser kan leda till större nytta och att det i stället skulle blir mer, och mer kostsam nationell administration samt bli svårare för de stödsökande. Något som i stället förordades var mer medfinansiering i CAP för att kunna inrymma efterfrågade stöd och det nämndes även att nationella stöd kan missbrukas som förtäckta produktionsstöd.

6. Vad skulle i första hand behöva ändras när det gäller genomförandet av grundvillkoren?

Enligt förslaget är grundvillkoren till stora delar oförändrade. De lagstadgade kraven som omfattar föreskrivna verksamhetskrav inklusive sociala grundvillkor, är identiska medan skyddsmetoder (nuvarande GAEC) har något färre detaljer. En nyhet är att det blir möjligt att utforma miljö- och klimatersättningar som kan motsvara en eller flera skyddsmetoder.

Det var en stor spridning i svaren men något som nämndes av flera deltagare var vikten av att förenkla, förtydliga och effektivisera administrationen och kraven på dokumentation samt göra grundvillkoren flexibla med realistiska omställningsperioder och fokus på långsiktighet. En önskan var att tillåta att fältkontrollanter kan ge stödande och rådgivande information och det nämndes även att bedömningsvägledningen behöver ses över då bristande dokumentation kan slå hårt.

Flera deltagare lyfte även att regelverket behöver vara tydligt och flexibelt med fokus på produktion, och utformas i dialog med branschen för att säkerställa att; ingen bransch missgynnas, , att driften inte störs och att lönsamheten inte påverkas negativt. Det nämndes att det även är viktigt att säkerställa att ett krav inte står i motsättning till ett annat och att ta bort risker för dubbla sanktioner. Ytterligare synpunkter som rörde sanktioner var att skilja på sanktioner av administrativa skäl respektive fysiska skäl, att säkerställa att sanktioner är i proportion till allvarlighetsgrad och att avdrag vid införande av nya regler är proportionerliga.

Ytterligare en åtgärd som nämndes av flera deltagare var att grundvillkoren behöver utformas så att de gynnar aktiva jordbrukare och stödjer nya och unga jordbrukare och därmed möjliggör generationsskiften.

Andra förslag på konkreta ändringar var att utforma miljö- och klimatersättningar som kan motsvara ett eller flera grundvillkor, integrera politik för hälsa, miljö, arbetsmarknad, fokusera på djurvälstånd, ta bort trädeskravet, ta bort växtföljdskravet, ha kvar växtföljdskravet, bättre förutsägbarhet vad gäller växtföljd, tillåta avvikelser som exempelvis beror på väderomständigheter, att marktäckningskravet behöver anpassas utifrån områdets olikheter, värna bönder i norra Sverige, förtydliga nyttan med GAEC samt att ha riskbaserat kontrolluttag i stället för slumpurval.